

نظام حاکم بر
قرارداد واگذاری و پیوند اعضا
در حقوق ایران

مترجمان:

محسن اصغر زاده میه موسوی

مجمع علمی و فرهنگی مجید

سرشناسه	:	اصغری، محسن،
عنوان و نام پدیدآور	:	نظام حاکم بر قرارداد واگذاری و پیوند اعضا در حقوق ایران /
مشخصات نشر	:	تألیف محسن اصغری - سمیه موسوی.
شابک	:	تهران: مجد، ۱۳۹۵.
وضعیت فهرست نویسی	:	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۷۹۰-۳
موضوع	:	فیبا
موضوع	:	پیوند اندامها و بافتها (فقه)
موضوع	:	پیوند اندامها و بافتها — قوانین و مقررات — ایران
موضوع	:	پیوند اندامها و بافتها — ایران
نسخه افزوده	:	موسوی، سمیه.
رده بندی کنگره	:	BP ۱۹۸/۶/پ۹ ۱۳۹۵
رده بندی یوبی	:	۲۹۷/۳۷۹
شماره تابشناس ملی	:	۴۶۳۱۱۸۶

هرگونه تکثیر ناممکن است. قسطنطنیه: اب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
 مجلد - تحلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

نظام حاکم بر قرارداد واگذاری و پیوند اعضا در حقوق ایران

مؤلفان: محسن اصغری / سمیه موسوی

انشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۶ / ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصراً «مجد» است.

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای اندامداری، پلاک ۵۷ طبقه پنجم

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۳۳۸۱۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۷۹۰-۳

ISBN: 978-600-193-790-3

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تمزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
 فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	بخش اول: پیوند اعضا و انعقاد قرارداد.....
۱۳	فصل نخست: کلیات.....
۱۳	مبحث اول: مفهوم پیوند اعضا.....
۱۴	گفتار اول: تعریف لغوی و اصطلاحی پیوند اعضا.....
۱۵	گفتار دوم: اطلاعات پزشکی پیرامون پیوند اعضا.....
۱۵	گفتار سوم: بررسی ارتباط ژنتیکی بین دهنده و گیرنده عضو.....
۱۶	مبحث دوم: بررسی نحوه پیوند اعضا.....
۱۶	گفتار اول: نحوه پیوند عضو در جهان.....
۱۸	گفتار دوم: سابقه پیوند عضو در ایران.....
۲۰	مبحث سوم: تعریف، کاربرد عضو و عضو پیوندی و انواع آن‌ها.....
۲۰	گفتار اول: تعریف پیوند عضو و انواع آنها.....
۲۰	الف) تعریف پیوند عضو.....
۲۲	ب) انواع پیوند عضو.....
۲۴	گفتار دوم: تعریف عضو و انواع آن.....
۲۴	بند اول: تعریف عضو.....
۲۵	مبحث چهارم: منابع تأمین پیوند عضو.....
۲۵	گفتار اول: پیوند اعضای مصنوعی.....
۲۶	گفتار دوم: پیوند اعضای حیوانات.....
۲۷	گفتار سوم: پیوند اعضای بدن انسان.....
۲۸	الف) برداشت عضو از فرد زنده.....
۳۰	ب) تأمین عضو از جسد.....
۳۲	ج) برداشت عضو از اعضای فرد مبتلا به مرگ مغزی.....
۳۴	د) هدایای اعضای بدن اعدایمان.....
۳۶	گفتار چهارم: مفهوم مرگ.....
۳۶	الف) تعریف لغوی مرگ.....
۳۷	ب) تعریف پزشکی و شرعی مرگ.....

- ۳۸..... (ج) تعریف مرگ مغزی و ملاک‌های آن
- ۴۳..... (د) تفاوت مرگ مغزی و کما
- ۴۵..... فصل دوم: قرارداد پیوند عضو
- ۴۵..... مبحث اول: رابطه انسان با اعضای بدن خود
- ۴۶..... گفتار اول: رابطه مالکیت
- ۴۸..... الف) رابطه مالکیت تکوینی
- ۴۹..... ب) رابطه مالکیت ذاتی
- ۵۰..... ج) رابطه مالکیت اعتباری (تشریحی)
- ۵۳..... گفتار دوم: رابطه‌ی سلطه و تصرف
- ۵۳..... مبحث دوم: معامله‌ی اعضای بدن
- ۵۴..... مبحث اول: دیدگاه فقهای مخالف (اعضای انسان مرده و زنده)
- ۵۴..... دلیل اول: بی‌مست‌جایز نیست
- دلیل دوم: فروش خون و فروش اجزای بدن انسان
است) حرام است.
- ۵۴..... دلیل سوم: تغییر در حالت ذی‌اوند حرام است. (آیه تبتیک)
- دلیل چهارم: انسان کرامت‌مند است و قطع عضو با کرامت انسان در
تعارض است.
- ۵۶..... دلیل پنجم: اضرار به نفس حرم است
- ۵۸..... گفتار دوم: دیدگاه فقهای موافق (اعضای انسان زنده و مرده)
- ۵۸..... دلیل اول: سلطنت انسان بر خود: «الناس مسلطون علی اموالهم»
- ۵۹..... دلیل دوم: لزوم انجام کارهای خیر (آیه کریمه «استموا لآخرات»)
- ۵۹..... دلیل سوم: ضرورت احیای نفوس
- ۶۰..... دلیل چهارم: پیوندهای انجام شده در عصر معصومین
- ۶۱..... فصل سوم: پیوند اعضا در حقوق ایران
- ۶۱..... مبحث اول: مفهوم قرارداد در ایران
- ۶۳..... گفتار اول: شرایط اساسی صحت قرارداد پیوند عضو
- ۶۵..... الف) قصد و رضای طرفین
- ۶۹..... ب) اهلیت طرفین
- ۷۴..... ج) مورد معامله
- ۷۸..... د) مشروعیت جهت معامله

۷۹.....	گفتار دوم: ماهیت حقوقی قرارداد پیوند اعضا.....
۸۰.....	الف) قرارداد غیر معوض.....
۸۱.....	ب) قرارداد معوض.....
۸۳.....	بخش دوم: اعتبار قرارداد پیوند اعضا در نظام حقوقی.....
۸۳.....	فصل اول: اوصاف و آثار قرارداد پیوند اعضا.....
۸۳.....	مبحث اول: ویژگی‌های قرارداد پیوند اعضا.....
۸۷.....	مبحث دوم: آثار قرارداد پیوند عضو.....
۹۰.....	مبحث سوم: انحلال قرارداد پیوند عضو.....
۹۲.....	مبحث دوم: بررسی قوانین در حیطه پیوند اعضا.....
۹۲.....	مبحث اول: این اساسی.....
۹۳.....	مبحث دوم: فائده مجازات اسلامی.....
۱۰۱.....	فصل سوم: مسائل و فرمات پیوند اعضا.....
۱۰۱.....	مبحث اول: ملامت و اتیان اعضا بعد از مرگ.....
۱۰۱.....	گفتار اول: وصیت به اعضا.....
۱۰۲.....	مبحث دوم: پیوند اعضا، پریشک و زنده.....
۱۰۲.....	گفتار اول: مسئولیت پزشک در قطع اعضای بدن انسان زنده.....
۱۰۳.....	گفتار دوم: ضمان پزشک در قائل مجازات اسلامی.....
۱۰۵.....	گفتار سوم: ضمان پزشک در فقه.....
۱۰۶.....	گفتار چهارم: اجازه قانونگذار.....
۱۰۷.....	مبحث سوم: مسئولیت کیفری قطع کننده اعضا.....
۱۰۸.....	گفتار اول: مسئولیت پزشک براساس قوانین جاری.....
۱۱۰.....	گفتار دوم: مسئولیت پزشک براساس آراء و اقوال فقها.....
۱۱۱.....	گفتار سوم: مسئولیت پزشک براساس فتوای برخی از فقهای معاص.....
۱۱۳.....	نتیجه گیری.....
۱۱۹.....	پیوست‌ها.....
۱۲۳.....	منابع و مأخذ.....

مقدمه

پیشرفت علوم و دانش بشری، پیوند اعضا و اهدای عضو به عنوان یکی از دستاوردهای نوین علم پزشکی و پدیده‌های نو وارد عرصه جامعه شد. پیوند اعضا نیز مانند همه علوم جدید در کنار مزیت‌ها، چالش‌هایی را نیز برای افراد جامعه به وجود آورد. تحولات سریع علمی در زمینه‌های مختلف از جمله علوم انسانی و طبیعی، پرسش‌های بسیاری را در مقابل محققان و اندیشمندان قرار داده و روز به روز به سبب روز افزون این تحولات پرسش‌هایی نیز افزوده می‌گردد. پیشرفت علم پزشکی در زمینه پیوند اعضا هم باعث به وجود آمدن سوالات بسیاری شده و از جنبه‌های علمی، اخلاقی، و فقهی مورد بحث قرار گرفته. یکی از مسائل بسیار مهمی که در این باره مورد بحث قرار گرفته قراردادهایی است که مابین دو طرف جهت انجام عمل پیوند عضو بسته می‌شود و به موجب این قرارداد یکی از طرفین (سمت از بدن خود را به منظور پیوند به طرف دیگر واگذار می‌نماید. این واگذاری اصولاً سبب مطرح شدن سوالات بسیاری شده است که پاسخگویی به آنها به علل آن تعیین کننده‌ای که در حقوق دارد بسیار پراهمیت می‌باشد.

اولین موضوعی که در این کتاب به آن پرداخته شده است مسائل کلیاتی در مورد پیوند اعضا می‌باشد که سعی شده است در آن مفهوم پیوند اعضا از تمامی جهات تشریح شود و پس از آن اطلاعات پزشکی لازم در این خصوص توضیح داده شده زیرا گام نخست جهت واگذاری و پیوند اعضا بررسی جوانب پزشکی آن می‌باشد و تا زمانی که از این مرحله گذر نکنیم و اطلاعات کافی

وجود نداشته باشد جهات قانونی آن قابل بررسی نمی‌باشد و بامشکلاتی روبروست. در فصل اول به این موضوع پرداخته شده است.

موضوع بعدی که در این کتاب به آن پرداخته شده بیان مختصری از تاریخچه پیوند اعضا می‌باشد تا مشخص شود این پدیده از کی و چگونه پا به عرصه وجود نهاده است و دارای چه سابقه ای در ایران و جهان می‌باشد و پدیده تاریخی پیوند اعضا به حد کفایت توضیح داده شده و همچنین انواع پیوند عضو و تعاریف مربوط به عضو و انواع آن هم پس از آن به اجمال بیان گردیده.

از ه ضوع اصلی و بسیار مهمی که در این کتاب به آن پرداخته شد و یکی از پرسش‌های مهم در این عرصه نیز می‌باشد منابع تأمین عضو جهت پیوند می‌باشد که این سؤالی مهم را مطرح می‌کند که اعضای مورد نیاز برای پیوند اعضا به غیر از انسان از کجا می‌آیند و مرگ مغزی از کدام منابع قابل تأمین است و علم پزشکی در این خصوص به پیشرفت‌هایی داشته و آیا قانون استفاده از این منابع را مجاز می‌داند یا خیر به عنوان مثال برداشت عضو از حیوانات و انسان‌هایی که دچار مرگ مغزی شده‌اند در این بخش مورد بررسی کامل قرار گرفته است و همینطور به جهت پاسخ به این سؤالات مرگ از جنبه ی پزشکی مورد تعریف قرار گرفته و به بررسی این که مرگ مغزی چگونه رخ می‌دهد و چه ملاک‌هایی جهت قطعی دانستن آن لازم است و بنابراین با کما پرداخته ایم که تمامی این مباحث ذکر شده در فصل اول مورد بررسی قرار گرفت.

پس از آشنایی با مسائل مذکور که لازم بود در ابتدای کتاب جهت آشنایی خواننده با پدیده پیوند اعضا صورت پذیرد در فصل دوم به موضوع بسیار مهم و شالوده اصلی این تحقیق یعنی قرارداد پیوند عضو پرداخته شده و رابطه انسان با اعضای بدنش از جهات مختلف بررسی شده و این موضوع که آیا انسان نسبت به اعضای بدن خود حق سلطه و تصرف دارد یا خیر و سپس به موضوع معامله ی اعضای بدن پرداخته شد و در این خصوص دیدگاه فقهای موافق و مخالف به حد کفایت بیان گردید که این موارد در فصل دوم توضیح داده شده است.

در فصل نخست مفهوم قرارداد در حقوق ایران را مورد بررسی قرار داده و با وجودی که قرارداد پیوند عضو به طور خاص مورد تعریف قانونگذار قرار نگرفته است این نوع قرارداد را با توجه به تعاریف علمای حقوق به اختصار بیان شده و پس از آن شرایط اساسی صحت این قرارداد مورد بررسی کامل قرار گرفت که سؤالاتی از این قبیل در آن قسمت پاسخ داده شد که چه شرایطی لازم است تا قانونگذار این قرارداد را به رسمیت بشناسد و اینکه چه اشخاصی می‌توانند طرف قرارداد باشند و اینکه مورد معامله که همان عضو است در اینجا چه شرایطی را باید دارا باشد. این‌ها نمونه‌ای از سؤالات مطرح شده در این قسمت بود که به آنها پاسخ کافی داده شد.

بررسی اهیت حقوقی قرارداد پیوند اعضا موضوع دیگر این کتاب است که به دو صورت قرارداد معوض و غیرمعوض قابل تصور است و هر کدام به طور مفصل توضیح داده شده است.

در بخش بعدی به اعتبار قرارداد پیوند اعضا مورد قرار گرفت و در فصل اول اوصاف این قرارداد، به این معنا که قرارداد پیوند عضو دارای اوصافی می‌باشد که تا حد زیادی باعث تفاوت آن با قراردادهای دیگر می‌شود و مهم‌ترین اوصاف این قرارداد ذکر شد. به عنوان مثال در این قرارداد دهنده عضو نمی‌تواند به انتقال هر عضوی از بدنش تعهد کند و مثال دیگر اینکه با انتقال عضو و پیوند آن به بیمار نیازمند این عقد در زمره عقود قرار می‌گیرد که با رضایت طرفین قابل اقاله نمی‌باشد.

هم چنین هر قراردادی پس از انعقاد آثاری را در پی دارد که بر رابطه طرفین قرارداد حاکم شده و آنها را ملزم به اجرای آن می‌کند و با انعقاد شدن این قرارداد هم یکسری آثار پدیدار می‌شود که برخی به مرحله پس از انعقاد عضو و برخی به بعد از برداشت عضو و پیوند آن به گیرنده مربوط است. بررسی این آثار موضوع بعدی این کتاب است.

بررسی مواردی که باعث انحلال قرارداد پیوند عضو می‌شوند هم در بخش دوم مبحث دوم مطرح گردیده که بیان می‌کند چه مسائل و اتفاقاتی در روند

پیوند عضو می‌تواند باعث انحلال این قرارداد شود به طور مثال اگر یکی از طرفین بعد از توافق و قبل از برداشت عضو فوت کند، قرارداد هم منحل می‌شود زیرا با فوت شخصی که قرار است عضو شود از بدنش جدا شود اذنی که متضمن جواز برداشت عضو بوده از بین رفته، موارد دیگر انحلال هم به طور کامل در این قسمت توضیح داده شد.

همچنین در فصل دوم از این بخش به مواضع قوانین کشور از جمله قانون اساسی، قانون مجازات اسلامی، و قوانین و مقررات پزشکی، بهداشتی و اصول اخلاقی پرداخته شد و پس از آن حالات و انتقال اعضا بعد از مرگ هم چنین وضعیت نسبت به اعضای بدن و شرایط صحت و نفوذ آن توضیح داده شد و فتاوی برای آن ارجح تقلید نیز به اختصار مطرح گردید.

آخرین موضوعی که در این کتاب به آن پرداخته شد مسئولیت کیفری قطع کننده عضو و تطبیق آن با قوانین موجود و بالاخص قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ است، که در صورت انجام عمل پیوند عضو ضمانتی بر عهده او می‌باشد یا خیر و در چه مواردی عمل او فاقد مسئولیت کیفری می‌باشد. در این کتاب از مقالات، مجلات و روزنامه‌ها در خصوص پیوند عضو و نیز برخی استفتائات مربوط به موضوع به کار رفته شده است.